

Danmark kan blive bedre til at spille med de bløde muskler

Universiteterne kan og bør spille en langt mere central rolle i den danske udenrigspolitik. Det er til gavn for både dem og nationens interesser.

af Henrik C. Wegener

Dagens Danmark er både et produktionsland og et vidensbaseret samfund, og universiteterne er storleverandører af forskningsbaserede kompetencer og ny viden. Viden kan føre til magt og indflydelse i verden, og det burde være sådan, at danske universiteter spillede en fremtrædende rolle, når vi skal vurdere vores udenrigspolitiske påvirkningsmuligheder og vores evne til at byde ind med danske vinkler på internationale anliggender. Ingen af delene synes at være tæt på virkeligheden i dag.

Københavns Universitet og de øvrige danske universiteter leverer uddannelse og forskning på højeste niveau. Det er vigtige samfundsopgaver, men universiteterne kan anvendes til mere end det. De hører også til blandt landets kulturbærende og værdiskabende vidensinstitutioner, der er i stand til at tiltrække talent og international opmærksomhed.

Alligevel er det sjældent, at de danske universiteter optræder i udenrigspolitiske strategier og handlingsplaner. Det er et ærgerligt fravalg, dels fordi viden er blevet en kostbar konkurrencefaktor, dels fordi vores chancer for at

tiltrække udenlandske talenter blandt andet afhænger af universiteternes tiltrækningskraft.

Vi har ellers gjort vores hjemmearbejde. I et langt sejt træk er det lykkedes Danmark at udvikle universiteter, der kan måle sig med de bedste på verdensplan.

Ranglister kan være taknemmelige, og det er ikke en videnskabelig disciplin, men ud fra flere forskellige målinger kan vi hen over en årrække konstatere, at Københavns Universitet meget ofte placerer sig som bedst i Norden, i top ti i Europa og blandt verdens 50-100 bedste universiteter. Andre danske universiteter, såsom Aarhus Universitet og Danmarks Tekniske Universitet, har også opnået et bemærkelsesværdigt højt internationalt niveau.

Det kan universiteterne takke sig selv for, men anerkendelsen skal i lige så høj grad tilgå gode og stabile rammer både politisk og økonomisk

Tager man den præstation for givet, er det udtryk for en meget ringe indsigt i et intensiveret, globalt kapløb mellem universiteter og andre videninstitutioner. For slet ikke at tale om et

manglende kendskab til de økonomiske midler, som nogle af verdens allerbedste universiteter råder over, samt de nye, store universitetsinvesteringer, der ses i blandt andet Kina og andre asiatiske lande.

Den danske globaliseringsstrategi

Den globaliseringsstrategi fra 2006, som tidligere statsminister Anders Fogh Rasmussen stod fader til, fokuserede på Danmarks rolle i en globaliseret verden. Den handlede dybest set om, at Danmark skulle opkvalificeres på uddannelses- og forskningsområdet, så vi kunne spille en aktiv rolle i et intensivt, globalt og vidensbaseret kapløb.

De danske universiteter spillede en afgørende rolle i globaliseringsstrategien og havde ansvar for at levere det vigtige vidensløft, der skulle dygtiggøre den samlede arbejdskraft og dermed komme danske virksomheder til gode.

Universitetsfolk skydes af og til i skoene, at de primært støttede globaliseringsstrategien, forbi der også fulgte penge med. Penge kan være både nyttige og nødvendige, men globaliseringsstrategien blev frem for alt anerkendt, fordi den tildelte universiteterne en vigtig rolle i udviklingen af det danske samfund i en global verden – en samfuntsfunktion, der var større end de konkrete forskningsprojekter og uddannelsen af de enkelte studerende.

Globaliseringsstrategien sendte samtidig et kraftigt udenrigspolitisk signal: Danmark skulle via en intensiv international involvering samarbejde og konkurrere sig ud af globaliseringsudfordringerne. Og på forskningsområdet skulle de danske universiteter finde de bedste og mest lovende legakammerater, uanset hvor de befandt sig på kloden.

Problemet er, at vi ikke har formået at brodere videre på globaliseringsstrategien: Altså ingen nye politiske visioner, strategier eller mål, der matcher den globale videreudvikling. I et nationalt perspektiv har vi stået stille i 15 år – og i en rivende udvikling er det desværre ensbetydende med tilbagegang i den virkelige verden.

Sat på spidsen kan man hævde, at vi i Danmark er gode til livlige diskussioner om enkeltsager som eksempelvis tilstedeværelsen af aktivisme-forskning, overakademisering, antallet af studiepladser, der skal reduceres eller flyttes ud af de storbyerne. Men ingen har set sig i stand til at hæve sig op over gulvhøjde og sætte ind med danske svar på globaliseringen og det internationale videnskapløb, der er alt andet end aflyst.

Tiltræk talenterne

Hvorfor handler det næste træk ikke om, mere systematisk og strategisk, at anvende vores fordelagtige udgangspunkt til at tiltrække talent og udbrede kendskabet til både det danske tankesæt og den danske samfundsmodel? Og hvorfor bruger vi ikke universiteterne meget mere aktivt i denne dagsorden?

Ifølge den amerikanske professor og forfatter Francis Fukuyama er Danmark indbegrebet af den velfungerende stat, der burde virke som inspiration for alle lande. Det førte ham i 2014 til følgende pointe:

”Når jeg taler om ’rejsen til Danmark’, er det ikke landet Danmark, jeg mener, men derimod symbolet på et velregeret, fredeligt, rigt og ukorrupt sted. Vi vil gerne udvikle Afghanistan, Somalia og Yemen til at blive en form for Danmark, men vi gør ikke rigtig fremskridt.”

Fukuyama tuner fint ind på vores egen nationale selvforståelse, så hvorfor skruer vi ikke aktivt op for den danske indsats i internationalt forskningssamarbejde til gavn for en bedre forståelse af transnationale problemer?

Indsatsen kan passende betegnes som *science diplomacy*: Et velkendt begreb, der gennem årtier og i forskellige sammenhænge har fundet anvendelse i international politik.

Science diplomacy kan for eksempel implementeres institutionelt. Ét eksempel er Den Europæiske Organisation for Højenergifysik (CERN), der blev grundlagt i 1954 som en klar efterkrigsmarkering af behovet for øget europæisk samarbejde. Eller Den Internationale Rumstation (ISS), der blandt andet samlede USA og Rusland i en fælles indsats efter rumkamplobet og Den Kolde Krig.

Vi ser kimen til anvendelse af *science diplomacy* fra dansk side i forhold til vores klimapolitik. Der skal findes transnationale løsninger, og vi tror på, at dansk forskning og de vidensbaserede danske virksomheder i energisektoren kan bidrage væsentligt. Men vores tilgang virker ikke til at være hverken strategisk eller systematisk, og hvorfor nøjes med det grønne område?

Tager vi fat på en øget indsats i 2022, vil dette i øvrigt være en passende anerkendelse af professor Niels Bohr, der for 100 år siden modtog Nobelprisen i fysik, og som efter Anden Verdenskrig fungerede som en fremtrædende videnskabsdiplomat, der på den politiske scene plæderede for åben og fredelig brug af videnskaben.

Den danske soft power

En anden brugbar og beslægtet term til *science diplomacy* er soft power, altså den bløde magtanvendelse, der burde passe fint til både universitetsverdenen, et lille land og det danske sindelag.

Nu og da kan man støde på begreber i forskningsverdenen, der er så indlysende og meningsgivende, at man blot kan ærgre sig over, at man ikke selv er kommet frem til dem noget før. For mig forholder det sig sådan med Harvard-professoren Jonatan S. Nye Jr., der i kølvandet på Den Kolde Krig i 1990 udviklede vores forståelse af magtanvendelsen mellem nationer.

Han fandt frem til, at jagerfly, konvojer, tanks og andre hårde magtmidler ikke kan stå alene, men må suppleres med kultur, værdier og andre bløde magtkomponenter, der i sig selv virker tiltrækkende og appellerende og derfor ikke skal tvinges frem.

Hård magt møder blød magt, og Jonatan S. Nye Jr. introducerede i den sammenhæng *smart power* som udtryk for evnen til at kombinere og omsætte de to forskellige magtforståelser i effektive nationale strategier.

De fleste politologer vil sikkert vende sig mod mine forsimplinger, men i Nye jr.'s begrebsunivers er det nærliggende at tænke på USA i 1990'erne som en militær supermagt, der tilmed var i besiddelse af en voldsom kulturel tiltrækningskraft, som fik positiv indflydelse og

udbredelse i forhold til det meste: Fra populærkultur og finkultur, henover masseindkøb af produkter *made in America* til en udenlandsk invasion af både forskere og betalende studerende på de amerikanske universiteter.

Det er også nærliggende at tænke længere tilbage i tid, hvor tidligere kolonimagter som eksempelvis Spanien, Frankrig og Det Britiske Imperium anvendte både hård og blød magt, hvor sidstnævnte viste sig at have stærk påvirkning længe efter afkolonialiseringen og den sidste hjemsendte soldat.

Men det kan være lige så nærliggende at forholde sig kritisk til både *science diplomacy* og *soft power*: Simple og letforståelige begreber fra en anden tid, der ikke helt havde blik for hverken en ændret verdensorden, et rasende globaliseringstempo og en digital udvikling ude af kontrol.

Den digitale vidensproduktion

Én ting er sikkert: Den verdensorden, som tonefaldet frem efter Den Kolde Krig og Berlinmurens fald, er under hastig forandring – og det samme gør sig gældende for både klodens universiteter og den internationale forskningsverden. Her følger blot nogle enkelte nedslag.

Forskningsområder, herunder nogle der tidligere har været anset som meget grundvidenskabelige, er pludselig blevet til viden i høj kurs, og har fået øget opmærksomhed fra både store erhvervsinteresser og i en politisk sammenhæng. Det gælder eksempelvis forskning i det arktiske område, materialeforskning og kvanteforskning.

Kvanteforskningens forvandling til *hot stuff* mærkede vi meget konkret i maj sidste år på Københavns Universitet, da den amerikanske udenrigsminister Antony Blinken aflagde Danmark et officielt besøg. I et tætpakket program valgte han specifikt at besøge Niels Bohr Institutet, fordi han der kunne møde den forskergruppe, der er med i kampen om udviklingen af verdens første kvantecomputer. Det er en vidundermaskine, der måske kan få nutidens compu-

tere til at ligne kuglerammer, og som også rummer et potentiale, der kan flytte på den globale magtbalance.

Vi ser en anden udvikling i den digitale infrastruktur. Digitaliseringen har lettet den globale vidensdeling og samarbejdet mellem forskere, men det har også ført til en stigning i både alvorlige databrud og eksempler på hacking, spionage og andre ulovlige forsøg på tilegnelse af andres forskningsresultater og vidensproduktion. Cyberangreb og *ransomware* er daglige trusler, som universiteter verden over anvender mange ressourcer på at beskytte sig imod.

Skulle vi altså have fortrængt det, har klimakrisen og coronapandemien vist det med al tydelighed: Vi er forbundne i denne verden – og det kalder blandt andet på, at vi kan dele viden og finde frem til de bedste fælles løsninger.

Det kan ikke blive ud fra præmissen om samarbejde med alt og alle i den gamle globaliseringsstrategi, dertil virker verdenssituationen til at være for anspændt og opdelt i modsatrettede interesser.

De danske universiteter hører fint hjemme i Uddannelses- og Forskningsministeriet, men som videninstitutioner får vi i stigende grad betydning i både sikkerheds- og udenrigspolitikken.

Derfor venter vi i spænding på de anbefalinger, som Udvalget om Retningslinjer for Internationalt Forskningssamarbejde (URIS – nedsat af Uddannelses- og forskningsministeren) barsler med i begyndelsen af dette år.

Danmark kan blive bedre til at spille med de bløde muskler.

Henrik C. Wegener er rektor på Københavns Universitet.

